

BOEK A A N K O N D I G I N G.

CH. DAREMBERG, *Histoire des sciences médicales, comprenant l'Anatomie, la Physiologie, la Médecine, la Chirurgie et les doctrines de Pathologie générale.* Paris, 1870. J. B. BAILLIÈRE et fils. II Tom. 1303 p.p. (doorlopende paginatuur). fr. 20.50.

Het mag misschien menigeen een wonderlijk beweren toeschijnen, wanneer ik zeg, dat er eigenlijk nog geen degelijke geschiedenis der Geneeskunde ooit geschreven is. Aan handboeken voor die geschiedenis toch is geen gebrek, geroepene en niet-geroepene, ieder heeft op zijne manier een dergelijk boek ter wereld gebragt. Maar wanneer wij van eene geschiedenis der Geneeskunde vergen, dat zij ons een duidelijk beeld geve, hoe onze hedendaagsche wetenschap en onze tegenwoordige kunst oefening in den loop der tijden zoo geworden zijn als zij zich nu voordoen; hoe de wetenschap en de kunst, hoe het weten en zijne toepassing zich ontwikkeld hebben tot het tegenwoordig standpunt, dan kan men gerust zeggen, dat aan dien eisch nog niet is voldaan, althans niet zoo, dat de lezer aan de hand van den schrijver een duidelijk beeld krijgje, langs welke wegen en hoe wij tot ons tegenwoordig geneeskundig weten zijn geraakt, wat daarin onzen tijd eigenaardig teekent of wat reeds eeuwen oud is. Daarbij mag geen onderdeel der geneeskundige wetenschap ontbreken. In de meeste handboeken voor geschiedenis der Geneeskunde wordt bijv. de geschiedenis der geneeskundige litteratuur, de ontwikkeling der gezondheidsleer, de invloed van den oogenblikkelijken stand der Geneeskunde op het Staatsbeleid (de *politia medica*) de wijze waarop de praxis uitgeoefend werd enz. enz. te vergeefs gezocht. Daarentegen leveren bijna allen bijdragen tot de biographiek der Geneeskundigen, iets, dat als aanhangsel in een handboek voor geschiedenis nog te gedoogen is, maar volstrekt niet als tot het corpus van het werk zelf behoorende. Eene geschiedenis der geneeskundige wetenschap is iets geheel anders dan eene geschiedenis der Geneeskundigen.

Goed bezien is zulk eene volledige geschiedenis der Geneeskunde eigenlijk ook niet meer de taak van een enkele. Jaren geleden konde dit nog gebeuren, thans leven wij te kort, te snel of te veelzijdig, hoe ge wilt; maar dat is zeker, dat onder het betrekkelijk gering aantal Geneeskundigen, die de geschiedenis der Geneeskunde tot hunne meer bijzondere studie gemaakt hebben, weinigen zullen zijn die wederom in die geschiedenis in haren ganschen omvang even gelijkelijk te huis zijn. Onwillekeurig heeft de een meer de oudheid, en dan nog wel òf de Grieksche òf de Latijnsche, de andere meer de middeleeuwen, een derde meer de renaissance, een vierde weder den nieuwen tijd tot zijne meer speciale studie gemaakt. Eene goede historie der ontwikkeling onzer wetenschap zoude te beschrijven zijn door een aantal deskundigen, die, het eerst met elkander over de hoofdbeginselen eens geworden zijnde, den arbeid onderling verdeelden naar de gedeelten der geschiedenis, die zij tot dus verre met voorliefde hadden bestudeerd. Wij wenschen hartelijk dat eene zoodanige associatie geboren worde!

Bij den grooten omvang van de stof is er in alle handboeken over geschiedenis nog een eigenaardig gebrek. Zij schrijven elkander te veel na, vele handboeken zijn bijna niets anders dan naschrijverijen, slechts zeer weinigen dragen het kenmerk van de autopsie des schrijvers. Het zijn voortbrengselen uit de tweede, ja derde en vierde hand.

Een der grootste deugden nu van het werk, dat hier boven vermeld is, is juist dat het doorgaande toont, geheel op autopsie te berusten. Trouwens die maar eenigzins bekend is met den staat van de beoefening der *historia medicinae* in onze dagen, weet

wat schrijver, Prof. DAREMBERG te Parijs, voor die wetenschap gedaan heeft met een ijver en eene volharding, die volstrekt niet alledaagsch is. Wilde ik bewijzen voor mijn oordeel, dan zoude iedere bladzijde die kunnen leveren, maar men vergelijkte zijne beoordeeling van HIPPOCRATES, van GALENUS, van PARACELsus, van BOERHAAVE zelf, en men zal alras tot de overtuiging komen, dat DAREMBERG zelf alles, waarover hij schrijft, gezien en gelezen heeft. Ik meen dan ook nu reeds te mogen zeggen, dat geen handboek hem daarin overtreft. Men leze bijv. zijne beoordeeling van zijne voorgangers (blz. 29—66), waarin hij treffend die schrijvers uit de tweede hand (de seconde main) zoo duidelijk aanwijst en bij de anderen zeer grondige redenen aangeeft, waarom of hunne indeeling van de verschillende tijdperken niet houdbaar is, of waarom hunne wijze van bewerking mank gaat. Of echter DAREMBERG's indeeling in 8 perioden de ware is, wil ik echter ook niet volmondig toestemmen, maar vooral niet, dat de tegenwoordige geschiedschrijving reeds met BICHAT's grondvesten van de weefselleer moet eindigen. Ik zoude meenen dat een geschiedschrijver in 1870 zijn verhaal ten minste tot het jaar 1840, — de cellenleer van SCHWANN (1839) en ROKITANSKY's pathologische anatomie (1842) — mag uittrekken. Van die periode begint, meen ik, onze tegenwoordige, meer streng natuurkundige rigting in de Geneeskunde.

Hij, die in het werk van DAREMBERG eene volledige geschiedenis der Geneeskunde verwacht, zal zich zeer bedrogen vinden. Het is meer eene schets van eene nieuwe bewerking der historia medicinae, eene schets, die, bewerkt en toegelicht, bij eene vernieuwde uitgave zeker de stof voor 6 deelen druks bevat. Dat op die schets aanmerkingen te maken zijn, wie zal dit niet toestemmen? De geschiedenis der obstetrie wordt in het geheel niet aangeroerd. Maar wanneer men bijv. den moed gehad heeft PARACELsus' werken met de pen in de hand door te worstelen, dan mag des auteurs ijdelheid wel vergeven worden, dat hij over PARACELsus zoo uitvoerig is om hem ten slotte voor goed af te maken en ten spijt der Duitsche overdrijvers voor goed dood te verklaren! Wanneer men, zoo als DAREMBERG, een goed deel zijns levens doorgebracht heeft met verschillende H.S. van middeleeuwsche schrijvers in bijna alle boekerijen van gansch geleerd Europa op te sporen, ze door te gaan en er uittreksels van te geven, om zoo doende tijden en menschen beter en meer met de waarheid overeenkomstig te leeren kennen, dan is het wel wat dwaas, hem kwalijk te nemen, dat hij over de middeleeuwen te veel en over de XVIIIde eeuw te weinig heeft geschreven. Het is waar, het schaadt wel aan de strekking van het werk, maar dat zijn gebreken, die, ik ben er zeker van, in eene nieuwe uitgave, en dan wel eene veel verbeterde, niet meer zullen aangetroffen worden. Maar daarentegen zal een ieder wegens de helderheid en de gemakkelijkheden van stijl het gansche werk met genoegen lezen; kan een ieder, die met eenige aandacht den schrijver volgt, een zeer helder denkbeeld van den gang onzer wetenschap van de vroegste tijden tot op het einde der XVIIIde eeuw verkrijgen; vooral raad ik daarvoor de hoofdstukken over HIPPOCRATES en GALENUS, over PARACELsus, over SYDENHAM aan. De schrijver heeft bovendien niet meer het gewone misbruik van alle andere handboeken gevolgd en in het begin niets gezegd van de Chinesche, Hebreuwsche, Oud-Aegyptische Geneeskunde enz., en te regt, want die volksgeneeskunde was toch volstrekt geen wetenschappelijk weten en heeft op den gang der ontwikkeling niet den minsten invloed uitgeoefend. Zoo worden wij ook volstrekt niet, zoo als in bijna alle overige handboeken, gekweld met min of meer oppervlakkige uiteenzettingen van verschillende wijsgeerige stelsels en hun invloed op de geneeskundige wetenschap. Ook schrijver ontkent ten eenenmale eenigen invloed, die ooit een of ander wijsgeerig stelsel op den gang der Geneeskunde zoude hebben uitgeoefend. Bij hem is de *bonne ou mauvaise*

Physiologie" ten allen tijde de bevorderaarster geweest van het wel of wee onzer wetenschap en harer toepassing als kunst. Zelfs DESCARTES, wien men zulk eene groote waarde toekende, wien men zelfs ook in ons land in de XVIIde eeuw veel gezag meende te moeten geven, wordt bewezen der wetenschap volstrekt geen voordeel te hebben aangebracht.

Uit deze enkele voorbeelden zal men reeds kunnen vermoeden, dat wij hier een werk voor ons hebben, dat een gansch nieuwen weg heeft ingeslagen, den eenigen waren in de historie, den objectieven, de geschiedenis uit de bronnen zelve. En inderdaad, ieder Geneeskundige, de Physioloog zoowel als de Practicus, kan er menige leering uit trekken, niemand zal het onvoldaan uit de hadden leggen, en ik hoop en vertrouw, dat het ook in ons land naar waarde moge worden geschat en vele, zeer vele lezers zal vinden en der geschiedenis der Geneeskunde een tal vrienden zal bezorgen.

Zeer onlangs mogt de schrijver de vrucht van zoo vele jaren werkens plukken. Zijne benoeming tot Hoogleeraar in de geschiedenis der Geneeskunde aan de Geneeskundige Faculteit te Parijs (Mei j.l.) is eene erkenning zijner verdiensten, waarop hij meer dan enig ander zijner landgenooten aanspraak mogt maken. Moge het hem in zijn nieuwen werkkring gegund zijn, in Frankrijk het beoefenen der geschiedenis van onze wetenschap een ruimen weg te banen.

Dr. A. H. ISRAËLS.

B E R I G T E N .

BUITENLAND

LONDEN. — *The Medical Times* van 14 Mei l.l. bevat een uittreksel van de verspreiding der cholera in het koninkrijk Zweden in 1866, uit de officiële rapporten opgemaakt, en vermeldt dat er in dat jaar 4504 cholasterfgevallen opgeteekend werden, terwijl een zelfde rapport over den sanitairen toestand van Kopenhagen in datzelfde jaar mededeelt, dat aldaar ondanks het talrijke handelsverkeer met door cholera besmette plaatsen, door eene strenge quarantaine en door de verpleging der van cholera verdachte vreemdelingen in een afzonderlijk gasthuis, bijna geene ziektegevallen zijn voorgekomen.

EDINBURGH. — Doctor ROBERT SIMPSON, een bloedverwant van wijlen JAMES SIMPSON, is tot Hoogleeraar in de Verloskunde alhier benoemd.

PARIS. — Het vraagstuk over het nut en de inrigting der kinderbewaarplaatsen (crèches), zoo als zij thans in de hoofdstad bestaan, heeft de Academie gedurende eenige zittingen in April l.l. bezig gehouden. Door DELPECH en anderen werd het groote nut der bestaande inrigtingen betoogd, terwijl vooral HUSSON, BOUDET en GUÉRIN als verklaarde tegenstanders er van optraden. HUSSON betoogde, dat zij èn om den grooten afstand, waarop zij dikwijls van de fabrieken gelegen waren èn omdat zij het de moeders in vele opzigten te gemakkelijk maakten, dikwijls het al te vroegtijdig spenen van den zuigeling ten gevolge hadden, zoodat hij op 110 kinderen beneden de 10 maanden, over vijf crèches verdeeld, er slechts 42 aantrof, die nog door de moederborst gevoed werden. Met het oog op de bestaande misbruiken stelde de Académie voor, dat in de crèches slechts gezonde kinderen boven de 2 maanden oud opgenomen, dat ieder beneden den leeftijd van 9 maanden gespeend kind (tenzij zulks met voorkennis van den médecin inspecteur geschied was) geweigerd, dat de moeder tot de verpligting van haar kind minstens tweemaal daags te zogen zoude verbonden, dat de crèches behoorlijk ingerigt, verwarmd en geventileerd en in de nabijheid der fabrieken of groote werkplaatsen zouden opgerigt worden.